

10.71138/turkav.1652798

Türk Halk Şiirinde Mücadele: Köroğlu ve Bolu Beyi

Reyyan Özkılıç

reyyanozkiliç2015@gmail.com

[0000-0003-4883-8139](tel:0000-0003-4883-8139)

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

Öz

İnsan yaşamı boyunca pek çok durumla mücadele eder. Hayatın her alanında olduğu gibi halk anlatılarında da mücadele kavramına sıkça rastlanmaktadır. Halk anlatıları yapısal olarak iyinin ve kötünün mücadelesi üzerine kurulu olduğundan kahramanın karşısında her zaman olumsuz özelliklere sahip başka bir kahraman bulunur. Anlatının farklı aşamalarında karşılaşan iki kahraman çoğu zaman yarış hâlinindedir. Anlatı içerisinde aynı sahnede karşılaşan bu iki kahraman bazen kol kuvvetleri ile birbirini alt etmeye çalışırken bazen de saz ve söz gücünden faydalanarak birbirini yenmeye çalışır. Birbirinden farklı şekillerde gerçekleşen mücadele taraflardan birinin kazanmasıyla son bulur. Mücadeleyi kazanan kahraman kendini kanıtlamakla birlikte toplumda ideal bir alp statüsüne sahip olur. Mücadele sonucunda iyilik ve doğruluk, hilekârlık karşısında galip gelir. Halk anlatılarında mücadele kahramanın kişisel yolculuğunun bir parçasıdır. Zorlu bir durumdan başarılı bir şekilde çıkmaya çalışan kahraman hem kendi benliğini ispat etmiş hem de halkın gözünde yiğitliğini kanıtlamış olur. Bu bağlamdan hareketle çalışmanın amacı halk şiirinin sık sık işlenen konularından biri olan kahraman ve düşman arasındaki çatışmanın anlatı içerisindeki şiirlere yansımalarının incelenmesidir. Anlatı içerisinde zıt kahramanların aynı sahnede bulunduğu durumlarda sözler saz aracılığıyla dile getirilir. Bu bağlamda Köroğlu'nun Bolu Beyi Kolu'nda yer alan şiirler seçilmiş, kahraman Köroğlu'nun düşmanı Bolu Beyi'ne nasıl seslendiği tespit edilmiştir. Şiirler içerisinde kahramanın düşmanına karşı söylediği sert sözler ve verilen nasihatler bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Halk Şiiri, Mücadele, Çatışma, Köroğlu, Bolu Beyi.

The Struggle in Folk Poetry: Koroğlu and Bolu Beyi

Abstract

People struggle with many situations throughout their lives. As in all areas of life, the concept of struggle is frequently encountered in folk narratives. Since folk narratives are structurally based on the struggle of good and evil, there is always another hero with negative characteristics opposite the hero. Two heroes who meet at different stages of the narrative are often in competition. These two heroes, who meet on the same stage in the narrative, sometimes try to defeat each other with their arm forces and sometimes try to defeat each other by utilizing the power of instrumental and verbal power. The struggle, which takes place in different ways, ends with the victory of one of the parties. The hero who wins the struggle proves himself and gains the status of an ideal alpine in society. As a result of the struggle, goodness and righteousness prevail over deceit. In folk narratives, the struggle is a part of the hero's personal journey. The hero who tries to come out of a difficult situation successfully both proves his own self and proves his valor in the eyes of the people. From this context, the aim of the study is to examine the reflection of the conflict between the hero and the enemy, which is one of the frequently treated subjects of folk poetry, on the poems in the narrative. In cases where opposite heroes are on the same stage in the narrative, the words are expressed through the saz. In this context, the poems in Koroğlu's Bolu Beyi Branch were selected and it was determined how the hero Koroğlu addressed his enemy Bolu Beyi. The poems contain harsh words and advice given by the hero against his enemy.

Keywords: Folk Poetry, Struggle, Conflict, Koroğlu, Bolu Bey.

Giriş

Geçmişten günümüze halk şiiri, âşıkları belli olan ve anonim kabul edilen ürünleriyle birlikte zengin bir yapıya sahiptir. Toplum ve bireyi etkileyen her konunun şiirde işlenmesi, âşıkların sazlarıyla ve sözleriyle güçlü ifadeler kullanmasında etkili olmuştur. Çünkü şiir, dile dayalı bir yaratı olduğundan, gücünü dilin sınırsız olanaklarından, bugün bile bütünüyle çözülememiş sıralarından ve kişisel kullanımından alır.¹ Bu açıdan bakıldığında şiir, yaratıcısının düşüncelerinden bağımsız değildir.

Halk şairleri, kişisel görüşlerini ve yaşadıkların dönemin şartlarını göz önüne alarak şiirlerini dile getirir. Bu nedenle her şiirin zamana ve mekâna ışık tutacak özelliklere sahip olduğu söylenebilir. Kullanılan şekil ve biçim özellikleri düşünüldüğünde âşıklar hemen hemen her konuda şiir yaratabilme gücüne sahiptirler. Halk şiirinin konularıyla ilgili pek çok çalışma yapılmakla birlikte en çok işlenenler şu şekilde sıralanabilir:

- Sevgiliye duyulan sevginin açıklanması, onun güzelliğinin betimlenmesi ve ondan ayrı kalma acısının dile getirilmesi,
- Doğanın güzelliklerinin, özellikle dağların, ırmakların çekiciliğinin, atlara olan sevginin ve bağlılığın anlatılması,
- Sıla özleminin, ayrılığın, gurbetin, yalnızlığın, hapisane yaşamının getirdiği acıların ortaya konması,
- Ölüm olayı, ölümün getirdiği acılar, ölenler, öldürülenler, şehitler, kahramanlar için söylenen şiirler, yakılan ağıtlar,
- Toplumsal sorunlara, yaşam sıkıntılarına değinme,
- Güldürü şiirleri, taşlamalar ve öteki konular²

Konuları ve kaynakları incelendiğinde halk şiiri, “halk içinde yetişmiş kişilerin (ozanların, âşıkların) ya da adları bilinmeyen halk sanatçılarının ulusal ölçü (hece ölçüsü) ile özel biçimlerde ortaya koydukları manzum ürünleri kapsamına alır.”³ Gelenek çerçevesinde oluşturulan bu ürünler bazen sözlü biçimde yaşamaya devam ederken bazen de masal veya halk hikâyesi gibi anlatıların yapısına dâhil olurlar. Bu durum nazım veya nesir kısımların özel olarak icra edilmesini beraberinde getirir.

Halk anlatıları belirli bir düzene sahiptir. Bu sebeple anlatı içerisinde olayların ne zaman gerçekleşeceği ve kahramanların görevleri bellidir. Halk anlatılarının bu düzeni Danimarkalı Halk Bilimci Axel Olrik tarafından “Halk

¹ Doğan Aksan, *Halk Şiirimizin Gücü*, Bilgi Yayınevi, Ankara 1999, s. 11.

² Aksan, *age*, s. 33.

³ Hikmet Dizdaroğlu, *Halk Şiirinde Türler*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1969, s. 7.

Anlatılarının Epik Yasaları” olarak düzenlenmiştir. Sayısı on üç olarak belirlenen kurallardan biri olan Zıtlık Kuralı temelde bir kutuplaşmayı içerir. Diğer bir ifade ile “Kuvvetli bir Thor’un karşısında mutlaka akıllı bir Odin veya kurnaz Loki bulunmalıdır. Hüzünlü bir kadının yanında neşeli ve ferahlatıcı biri oturacaktır. Bu temel zıtlık, epik yapısının önemli bir kuralıdır; Genç ve ihtiyar, büyük ve küçük, insan ve canavar, iyi ve kötü.”⁴ Bu durum aynı zamanda zıt özelliklere sahip kahramanların karşı karşıya gelmesine ve olayların iki kişi arasında şekillenmesine yardımcı olur.

Bu çalışmanın amacı halk anlatılarında mücadelenin yalnızca fiziksel güce dayanmadığını ortaya koymaktır. Anlatı içerisindeki nesir kısımlarla olayların / mücadelenin akışı anlatılırken nazım kısımlarda bu durum desteklenmektedir. Köroğlu’nun Bolu Beyi Kolu’nda da buna benzer bir yaklaşım söz konusudur. Anlatının nesir kısımlarında Köroğlu’nun başından geçenler anlatılır. Nazım kısımlarda ise Köroğlu sazı eline alarak Bolu Beyi’ne karşı mücadelesini şiirle sürdürür. Diğer bir ifade ile anlatı içerisinde kullanılan şiirler kahramanlar arasındaki mücadelede fiziksel güç kadar önemli bir yer tutar diyebiliriz.

Çalışma Köroğlu kollarından Bolu Beyi Kolu ile sınırlandırılmıştır. Bu doğrultuda Hatice İçel tarafından yayınlanan “Köroğlu’nun Bolu Beyi Kolu Üzerine Bir İnceleme”⁵ adlı eserden yararlanılmıştır. Anlatıda içerisinde mücadele, düşmanı yerme ve eleştiri bulunan şiirler seçilerek incelenmiştir. Şiirlerde kullanılan ifadeler hikâyenin baş kahramanı ile rakibi arasındaki rekabet çerçevesinde yorumlanmıştır.

1. Köroğlu ve Bolu Beyi Arasındaki Mücadelenin Halk Şiirine Yansımaları

Halk anlatıları içerisinde iki zıt kahramanın aynı sahnede karşı karşıya gelmesi genellikle bir çatışma üzerine kurulur. “Bunun en önemli nedeni çatışmanın edebî esere olan ilgiyi arttırmada birinci derecede rol oynamasıdır.”⁶ Ayrıca “kahramanların yaşadıkları çatışma ve çatışmalara karşı davranışları olaylar örgüsünün devamlılığını etkilemektedir.”⁷ Temelde iyyinin

⁴ Axel Olrik, “Halk Anlatılarının Epik Kuralları-I”. *Millî Folklor Dergisi*, Sayı:23 Ankara 1994, s. 5.

⁵ Hatice İçel, *Köroğlu’nun Bolu Beyi Kolu Üzerine Bir İnceleme*, Kömen Yayınları, Konya 2010, ss. 175-252.

⁶ Mehmet, Özdemir, “Aşk ve Kahramanlık Konulu Türk Halk Hikâyelerinde Düşman Tipi”, *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 10, S. 18, 2018, s. 245.

⁷ Rabia Gökçen Kayabaşı, “Halk Hikâyelerinde Çatışma ve Çatışma Çözme Biçimleri”, *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 17 (Özel Sayı), 2024, s. 114.

ve kötünün mücadelesi etrafında şekillenen çatışmaların siyasî, ekonomik ya da dinî pek çok sebebi olabilir. Özellikle kahramanlık destanlarında olayların gelişmesinde etkili olan çatışma, “bahadırın obasının, ilinin düşman tarafından yağmalanması, ailesinin tutsak edilmesi ya da ortadan kaldırılması ve öksüz ya da yetim kalması”⁸ gibi durumlarda ortaya çıkar. Köroğlu’nun Bolu Beyi Kolu’nda çatışma, Köroğlu’nun Sultan Murat’ın emrine karşı geldiğine dair kendisine iftira atılmasıyla başlar. Bolu Beyi’nin Köroğlu’nu yakalamak üzere Çamlıbel’e doğru yola çıkması doğrultusunda gelişir, Köroğlu’nun kahramanlığı bu durum üzerine şekillenir. Çünkü kendisine atılan iftiraya karşı bir mücadele verir ve haklılığını ispat etmeye çalışır. Bu noktada ise asıl çatışma Köroğlu ve Bolu Beyi arasında gerçekleşir.

Köroğlu anlatılarında düşman tipi Bolu Beyi’dir. Halk anlatılarında düşman tipinin kendine özgü özellikleri vardır. Kötü olanın temsilcisi olmanın yanı sıra “düşman tipinin en belirgin özelliği planlı ve programlı bir şekilde hareket etmesidir.”⁹ Kahramanlık konulu anlatılarda düşman tipi mücadele gerektiren sahnelerde ortaya çıktığından Bolu Beyi ile Köroğlu genellikle savaş ya da karşılıklı söyleşme sahnelerinde bir araya gelirler. Padişahın Köroğlu’nu yakalayıp getirene kızı Dönek Hanım’ı vereceğini söylemesi üzerine Bolu Beyi hemen bir plan yapar ve Çamlıbel’e doğru yola çıkar. Köroğlu ise kendisine atılan iftiranın hesabını sormak için İstanbul’a doğru yola çıktığında bir bölük asker ile karşılaşır. Derviş kılığına girerek askerlerin arasında karışır. Sohbet sırasında askerlerin ve Bolu Beyi’nin kendisini aradığını öğrenir. Aynı zamanda padişahın emrine uymayarak bezirgânlardan kırkta bir pac almak yerine yedide bir pac aldığına dair kendisine atılan iftirayı da öğrenir. Durum böyle iken Köroğlu, askerlerin ardından Bolu Beyi’nin çadırına girer ve sazıyla aşağıdaki şiiri söyler:

Avucuna pul koyarım
Gözlerine mil koyarım
Avradını dul koyarım
Bolu ben senin ben senin

Harktan harka atlatırım
Çayır çimen otlatırım
Vurur gözün patlatırım
Bolu ben senin ben senin

⁸ Mehmet Aça, “Türk Kahramanlık Destanlarının Öksüz-Yetim Bahadırları”. *Millî Folklor Dergisi*, S. 58, Ankara 2003, s. 67.

⁹ Özdemir, *agm*, s. 257.

Avucuna pul koyarım
Gözlerine mil koyarım
Avradını dul koyarım
Bolu ben senin ben senin

Harktan harka atlatırım
Çayır çimen otlatırım
Vurur gözün patlatırım
Bolu ben senin ben senin

Halini yaman ederim
Başını duman ederim
Doğduğun pişman ederim
Bolu ben senin ben senin

Bugün haddin bildiririm
Göz yaşların sildiririm
Düşmanların güldürürüm
Bolu ben senin ben senin¹⁰

“Gözlerine mil koyarım.” dizesi ile başlayan bu şiirde anlatı kahramanının haksızlığa uğradığı zaman bu durumu çözmek için uğraştıkları görülür. Şiirin bu dize ile başlaması tesadüf değildir. Çünkü “Köroğlu Destanı’nın temelindeki asıl unsur göze mil çekilmesi motifidir.”¹¹ Bu nedenle kahramanın, düşmanını gözlerine mil çekmekle tehdit etmesi olağan bir durumdur. Ayrıca Köroğlu bu şiirinde düşmanın yalanlarından haberdar olduğu için sert sözler söyler. Ağırlıklı olarak tehdit içeren bu şiirin halk şiirindeki karşılığının taşlama olduğunu söylemek mümkündür. Pertev Naili Boratav’a göre taşlamalarda “belli bir kişiye yönelen kişisel düşmanlık duygularıyla sert sövgüler dile getirildiği kadar, somut bir olgudan, bir olaydan yola çıkarak bir kurumun eleştirisi de yapılır.”¹² Kızgınlık, kırgınlık ve eleştiri

¹⁰ Hatice İçel, *Köroğlu’nun Bolu Beyi Kolu Üzerine Bir İnceleme*, Kömen Yayınları, Konya 2010, ss. 187-188.

¹¹ Gülda Çetindağ Süme, *Köroğlu Merkezli Hikâyelerin Sembolik Açılımı*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Elazığ 2011, s. 95.

¹² Pertev Naili Boratav, “Halk Şiiri”. *Türk Dili*, Türk Halk Edebiyatı Özel Sayısı. Türk Dil Kurumu Yayınları. C. XIX, S. 207, Ankara: 1968, s. 300.

amacıyla söylenen taşlamalarda âşığın karakteristik özellikleri de bulunur.¹³ Bu açıklamalar göz önüne alındığında Köroğlu'nun Bolu Beyi'ne karşı söylediklerinin de bir taşlama örneği olduğu söylenebilir. Çünkü kahraman, halk arasında doğruluğu ve dürüstlüğü ile tanınır. Düşmanı da olsa herhangi birinin kendisine iftira atması kabul edilebilecek bir durum olmaktan çok uzaktır. Bu nedenle Köroğlu, sinirini şiirle dile getirir ve Bolu Beyi'ni açıkça ölümle tehdit eder.

Köroğlu'nun sözleri Bolu Beyi'ni sinirlendirir. Çadırda bulunan askerlerden biri Köroğlu'nu tanır ve durumu paşalara bildirir. Bunun üzerine Köroğlu'nu yakalamak üzere hazırlık başlar. Köroğlu saz çalarken içeri giren askerler onu yedi yerden bağlar. İçinde bulunduğu zor durumdan kurtulmak için “Hey biçare Bolu, sen kimin kolunu bağladın? Köroğlu kolu bağlamak için bir dervişin kolunu bağladın. Beni şimdi götürsen kolu bağlı padişah katına, ancak sana hüküm veren padişah baba getirdin mi diyecek sanal! ‘Evet!’. ‘Hani?’ İşte ‘Beni göstermiyeceksin?’ ‘He!’ ‘Bir kere Sultan Murat beni tanıyor, Köroğlu’nu da tanıyor. Ancak Köroğlu’nu neçe görmüş. ‘Bu mu Köroğlu?’ diye sana soracak. ‘Evet bul!’. O zaman hâlin ne olur? Belki Köroğlu değilim, olmadığım için padişah huzurunda ne cevap vereceksin? Ancak şimdi kollarım bağlı, benim ağzımdan çıkan cevabıma iyi nazar et.”¹⁴ diyerek sazı eline alır ve “Bolu Beyi ben Köroğlu değilim” redifli şu sözleri söyler:

Her duyduğun söze inanıp kalma
Bolu Beyi ben Köroğlu değilim
El muhannet olur sakın inanma
Bolu Beyi ben Köroğlu değilim

Bağban olmayınca girme bir bağa
Korkim hazan uğrar bağa yaprağa
Körü körüne varıp batma batağa
Bolu Beyi ben Köroğlu değilim

Gezerim ellerde ben bir devrişhan
Anasız babasız garip perişan
Yalancı çıkarsın sözüme inan
Bolu Beyi ben Köroğlu değilim¹⁵

¹³ Doğan Kaya, *Türk Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara 2010, s. 696.

¹⁴ İçel, *age*, s. 191

¹⁵ İçel, *age*, s. 191

Halk şiirinde kahraman ve düşman arasında söylenen şiirlerin bir kısmı nasihatler içerir. Anlatının kahramanı kendisini rakibinden üstün gördüğü için ona doğru yolu gösterebilecek güce sahiptir. Nasihatler dolaylı veya dolaysız eleştiriyi, yergiyi ve bazen öfkeyi de içeren uyarıcılardır.¹⁶ Bu nedenle kahraman, yeri geldiğinde karşısındakine nasihat eder ya da eleştirir. Köroğlu anlatılarında da benzer bir durum söz konusudur. Bir asker tarafından tanınan Köroğlu hem içinde bulunduğu zor durumdan kurtulmak için hem de rakibine göre daha bilgili olduğunu göstermek amacıyla içerisinde pek çok nasihatın bulunduğu bir şiir söylemiştir. Şiirin “Bolu Beyi ben Köroğlu değilim” redifine sahip olması tesadüf değildir. Çünkü Köroğlu’nun bu şiiri söylemekteki ilk amacı meclisten kendini kurtarmaktır. Diğer taraftan derviş kılığında olan Köroğlu, bu karakterin de özelliklerine uygun olarak rakibine ders verir nitelikte sözler söyler. “El muhannet olur sakın inanma” sözü ile kişinin bir başkasının kötü/yalan lafına inanmaması gerektiğini vurgular. İkinci dördlüğün tamamında Köroğlu, Bolu Beyi özelinde tüm dinleyicilere seslenir. Bir başkasının başına izin alınmadan girilmesi kültürümüzde ayıplanan bir durumdur. Hazan vakti/güz geldiğinde doğanın canlılığını kaybetmesi ise halk şiirinde sıkça vurgulanan bir hüznün motifidir. Kişinin doğruluğundan emin olmadan inandığı bir şeyin peşinden gitmesi ise tedbirsiz bir hareket olarak işlenerek insanın her zaman düşünüp karar vermesi gerektiği söylenir. Tüm bunlar görünen anlamda Köroğlu’nun Bolu Beyi’ne verdiği nasihatler olarak anlaşılabilir. Diğer taraftan bu dördlük Köroğlu’nun bir bakıma kendi kendine söylediği sözler de olabilir. Çünkü Köroğlu, kendisine atılan iftiranın peşine düşüp İstanbul’a doğru yola çıkar. Yolda bilmediği, tanımadığı bir bölük askerin içine girer ve en sonunda Bolu Beyi’nin meclisine varır. Bağa hazanın uğraması ve bataklığa batma durumuyla düşünüldüğünde Köroğlu’nun kendi canından endişe duyduğu da söylenebilir. Son dördlükte dervişlerin sözüne güvenebileceğini söyleyen Köroğlu aslında söylediklerinin inandırıcılık özelliğini artırmak ister. Diğer bir ifade ile “kahraman çeşitli kıyafetler giyerek zorlukların üstesinden gelmiştir. Aynı zamanda kıyafet değiştirme motifi kullanılarak olayların seyrinin değişmesi de sağlanmıştır.”¹⁷ Köroğlu’nun derviş kılığına girerek halk şiirinin önemli bir gücü olan saz ve söz ile dinleyenlere ders verme özelliğinin kullanıldığı açıktır.

Köroğlu, Bolu Beyi’nin meclisinden çıkıp Çamlıbel’e doğru yola çıkar. Üç

¹⁶ Erman Artun, *Aşık Edebiyatı Araştırmaları*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2008, s. 131.

¹⁷ Nedim Bakırcı, “Köroğlu Destanlarında Köroğlu ve Binitinin Kıyafet (Şekil) Değiştirmesi”, *Journal of Turkish Studies*, C. 5, S. 4, Niğde 2010, s. 877.

yüz altmış altı keleşinin oturduğu meclise girer girmez “Bolu Beyi üstümüze geliyor” diyerek durumu dostlarına anlatır. Köroğlu’na atılan iftira karşısında herkes atına biner ve Bolu Beyi’nin çadırına gelerek onu esir alırlar. Demircioğlu Kenan, Bolu Beyi’ni ellerinden ve ayaklarından bağlayarak Köroğlu’nun huzuruna getirir. Düşmanını karşısında gören Köroğlu, Bolu Beyi’ne şu şiiri söyler:

Merak etme aziz dostum
Öldürürüm Bolu seni
Yiğitlere yoktur kastım
Öldürürüm Bolu seni

Bizde yalan yoktur haşa
Sözlerimi vermem boşa
Başını vururum taşa
Öldürürüm Bolu seni

Hasret kaldın diyarından
Diyarından dostlarından
Çamlıbel’in dağlarında
Öldürürüm Bolu seni

Köroğlu’nun diyarında
Öldürürüm Bolu seni¹⁸

Halk anlatılarında kahramanlar nazım parçaları düşmanlarına göz dağı vermek için kullanırlar. Halk şiirinin ifade gücünün buna müsait olması kahramanın genellikle söyleyeceklerini nazım şeklinde ifade etmesine sebep olur. Köroğlu da bir halk şairi/âşığı olarak kabul edildiğinde anlatı içerisinde sık sık sazına ve sözüne başvurur. Düşmanını esir alan Köroğlu, öncelikle rakibinin gözünü korkutmak için “Öldürürüm Bolu seni” redifli bir şiir söyler. Bolu Beyi artık Köroğlu’nun meclisinde Çamlıbel’dedir. Köroğlu’nun diyarı olan Çamlıbel’de olmak kahramana ayrı bir güç verir. Bu durum şiirine de yansır. İlk dörtlükte doğrudan Bolu Beyi’nin kendisine yönelik tehditleri yer alır. Ayrıca burada dikkat çeken bir husus da anlatılardaki çatışmanın iki kişi arasında olduğudur. İyi ve kötünün mücadelesinde âşığın hedefinde düşmanı yer alır. Bunun dışındaki kişiler aynı sahnede bulunsalar bile zarar görmezler. Köroğlu da yiğitlere zarar vermeyeceğini ancak Bolu Beyi’nden intikam alacağını dile getirir. İkinci dörtlük Türk halk anlatısı kahramanında

¹⁸ İçel, *age*, s. 196.

bulunması gereken özellikleri içerir. Bunlardan birinci ve en önemlisi yiğidin sözünün doğruluğudur. Genel kabule göre kahraman asla yalan söylemez, yalan söyleyen ile mücadele eder. Kiminle konuşursa konuşsun ne söylese söylesin kahramanın sözü herkes tarafından doğru kabul edilir. Bu durum Türk kültüründe alp kavramının en temel özelliğinin dürüstlük olmasıyla da yakından ilgilidir. Aynı zamanda “Sözlerimi vermem boşa” ifadesi ile yiğidin gereğinden fazla konuşmadığı, söylediklerinin yerinde ve yeterli olduğu vurgulanır. Diğer bir ifade ile doğruyu söyleyen ve yerinde konuşan bir kahramanın sözleri hem kabul görür hem de boş yere söylenmediği bilinir. Tüm bu özellikler Köroğlu'nun sözlerinin bir amaç doğrultusunda söylendiğini destekler niteliktedir. Uğradığı haksızlığın intikamını düşmanının başını taşlara vurarak almayı dileyen Köroğlu, kendi diyarında Bolu Beyi'ni öldürmeyi ve intikamını almayı hedefler. Şiirin tamamından hareketle halk anlatılarında kahramanın amaçlarını ve yapmak istediklerini şiirle ifade ettiğini söylemek mümkündür.

Halk anlatılarında düşmanın en belirgin özelliği hilekâr ve yalancı olmaktır. Köroğlu'nun düşmanı Bolu Beyi de kendisine yapılan iyilikler karşısında hile yapıp Köroğlu'nu oyuna getirir. Dönek Hanımla evlenmek isteyen Bolu Beyi, bu isteğinden Köroğlu'na bahsettiğinde Köroğlu kendi isteğiyle İstanbul'a dönmeyi kabul eder. Ancak yolda paşalardan biri “Bu gönlü ile geliyor, yani sen muradına nail ol diye geliyor ama bunun eli kolu açık. Padişah sana kızını vermez.”¹⁹ deyince Bolu Beyi, Köroğlu'ndan elini ve kolunu bağlamak için ricada bulunur. Köroğlu, Bolu Beyi'nin leke <hilekâr>olduğunu bildiği hâlde isteğini kabul eder. Bunun üzerine Bolu Beyi, Köroğlu'nun kollarını bağlayıp kamçı ile vurmaya başlar. Canı yanan Köroğlu, kararından pişman olarak şu şiiri söyler:

O kirlî vîdanın emrine uyma
Eştiğın kuyuya düşersin Bolu
Fırsat düştü lekelerin eline
Ondan mı kaynayıp çoşarsın Bolu

Ettiğın isyanlar gelir yoluna
Nöbetçi dikerim sağ u soluna
Bir gün olur fırsat geçer elime
Ettiğın işlere şaşarsın Bolu

¹⁹ İçel, *age*, s. 201.

Köroğlu'yum bak sen benim dilime
 Dayanmışım nece nece zuluma
 Bir gün yolun döner Çamlıbel'ine
 Bal yerine zehir içersin Bolu²⁰

Düşman tipi, hilekârlığı ile tanınır. Bolu Beyi Kolu'nda da Köroğlu, rakibinin hilekâr olduğunu en başından bilir. Anlatı içerisinde birçok yerde hilekâr kelimesi yerine “leke” kelimesi kullanılır. Bu durum yalan söylemenin ve başkasının arkasından iş çevirmenin olumsuz bir tavır olmasıyla açıklanabilir. Bolu Beyi de Köroğlu'nun iyiliğine karşı hile ile cevap vermiştir. Anlatı içerisinde Bolu Beyi, Köroğlu'nu tutsak edemez. Ancak Dönek Hanımla evlenmek için buna mecbur olduğunu anlatınca Köroğlu kendi isteğiyle ellerinin bağlanmasını kabul eder. Düşmanı da olsa iyilikte bulunan Köroğlu ne yazık ki Bolu Beyi'nin hilekâr olduğunu unuttur. Kahramanı - kendi isteğiyle de olsa- tutsak etmeyi başaran Bolu Beyi, Köroğlu'nu döverek türlü eziyetler eder. Bu durum karşısında hem kendine hem de düşmanına kızan Köroğlu, düşmanının eline fırsat geçtiğinde yüzü kızarmadan hileye başvurduğunu görür. Çünkü “düşman, verdiği sözü tutmayandır.”²¹ “Gün gelir devran döner.” düşüncesi ile başına gelenlere sabreder ve zamanı geldiğinde Bolu Beyi'nin bu yanlış davranışının hesabını soracağını söyler. Halk anlatılarında kahraman bir engelle ya da olumsuz bir durumla karşılaştığında bu durumu aşabilmek için kendisine çeşitli yardımlar gönderilir. Bazen sihirli bir nesne bazen de ihtiyar/bilge bir yardımcı gelerek kahramanı kurtarır. Köroğlu da hileli bir biçimde tutsak edilmesinin intikamını alacağı günü beklediğini ifade eder. Başından geçen türlü türlü olumsuz durumlara sabrettiği için Bolu Beyi ile olan mücadelesini Çamlıbel'de gerçekleştirmek üzere kendine söz verir. “Bal yerine zehir içmek” ise kendi çıkarını düşünen Bolu Beyi'nin şimdilik keyfinin yerinde olduğunu ancak zamanı geldiğinde Köroğlu'nun kendisinden hesap soracağına işaret etmektedir. Son dörtlükte yer alan “Köroğlu'yum bak sen benim dilime / Dayanmışım nece nece zuluma” ifadeleri incelendiğinde şairin kendisini övdüğü söylenebilir. Bu durum âşık şiirinde koçaklama türüne örnek verilebilir. Kahramanlık konusunun işlendiği metinlerde övgü ve cesaret verme esastır. Yığıtleri kutsamak ve yüceltmek için Orta Asya

²⁰ İçel, *age*, s. 202.

²¹ Özdemir, *agm*, s. 189.

geleneklerinden günümüze kadar sürüp gelen²² bu şiirlerde âşık bir başkasını övebileceği gibi kendisi de övebilir. Burada da Köroğlu, Bolu Beyi'ne karşı dilini <dürüstlük> ve yiğitliğini övdüğü görülür.

Köroğlu'nun ellerini ve ayaklarını hilelerle bağlayan Bolu Beyi, İstanbul'a gelir. Sevdığı kızın isteği üzerin Köroğlu'nun onun konağı önüne getirir. Dönek Hanım'ın balkondan kendilerini izlediğini fark eden Bolu Beyi, "Ulan Köroğlu! Beni burada meth et seni hafif öldüreyim. Yoksa seni öyle azab ile öldürürüm, ki aha o sevgilim bakıyor, benim iyiliğimi bir meth et!"²³ der. Köroğlu burada düşmanı Bolu Beyi'ni zil tokmağı gibi taştan taşta çalmak için şu sözleri söyler:

Öğünme ey Bolu kendi kendine
Asılsız insanda vicdan olamaz
Çalı ocağında meyva biter mi
Kuru taş üstünde gülşen olamaz

Ey edep kaçgını insan bozgunu
Şöhret muhalifi şeref tezgini
Kaya medenisi orman azgını
Çakalın yavrusu aslan olamaz

Nasıl Köroğlu'nu saldın bu zara
Garip düştüm ayyah ben bu diyara
Altın kemer giydirdseler himara
Yarış meydanında kelhan olamaz²⁴

Köroğlu'nun şiiri içerisinde sadece Bolu Beyi'ne değil dinleyenlerin tamamına yönelik çeşitli nasihatler bulunur. Halk anlatılarında kahramanın rakibini övmek için başlayıp tam tersine eleştirdiği şiirler yaygın olarak kullanılır. Bolu Beyi, sevdiği kız önünde cesaretli ve hünerli görünmek için Köroğlu'ndan övgü ister. Bunun üzerine Köroğlu "Öğünme ey Bolu kendi kendine" dizesiyle başlayan şiirini söyler. Bolu Beyi, Köroğlu'nun ellerini bağladıktan sonra onu dövmüştür ve vicdansızdır. "Çalı ocağında meyva biter mi / Kuru taş üstünde gülşen olamaz" sözleri ile Köroğlu, rakibinin

²² Erman Artun, *Âşık Edebiyatı Metin Tablilleri*, Karahan Kitabevi, Adana 2011, s. 252.

²³ İçel, *age*, ss. 211-212.

²⁴ İçel, *age*, s. 212.

kendisini şaşırtnmadığını, tahmin ettiği üzere leke <hilekâr> olduğunu ve ondan başka türlü davranmasını beklemenin yersiz olduğunu ifade eder. Aslında Köroğlu'nun bu sözleri dinleyicilere bir insanın karakterinin en başından belli olduğu, düşmana iyi niyetle yaklaşmanın kötü sonuçları olabileceği ve kişinin başka türlü davranrsa da özünde ne varsa o şekilde davranmaktan vazgeçmeyeceğini ifade etmesi açısından önemlidir. Diğer taraftan düşman, tüm bu yaptıklarından dolayı utanma duymaz. Köroğlu'nun iyi niyetini suistimal ederek ona eziyetler eden Bolu Beyi'nin de edepten uzak olduğu söylenir.

İkinci dördlüğün son dizesi olan “Çakalın yavrusu aslan olmaz.” ifadesi ise günümüzde kullanılmaya devam eden sözler arasındadır. Halk şiirinde belli amaçlar doğrultusunda atasözü kullanımına rastlanır, “kullanılan atasözlerinin şiirin hem yapılaşmasında hem de anlamın kuvvetlenmesinde önemli etkisi vardır.”²⁵ Sözlü gelenekten doğan bu ürünler âşkların düşüncelerini kısa ve özlü biçimde anlatmak, uyarılarda bulunmak, etkileyici ve sanatlı bir anlatım sağlamak için kullandıkları sözlerdir. Âşğın yetiştiği kültürün doğal bir sonucu olarak atasözleri şiirde tamamlayıcı bir parça olarak yer alır.²⁶ Burada kahraman kullandığı atasözü ile bir kişinin karakterinin değişmeyeceğini, davranışlarındaki yanlış düzeltmesini beklemenin yersiz olduğunu vurgular. Çünkü -anlatı içerisinde bahsedilmese de- kahramanın veya düşmanın yetiştiği ortam karakterini belirlemede etkilidir. Düşman tipinde karşımıza çıkan Bolu Beyi'nden de bu tipin yapısına uygun davranışlar sergilemesi beklenir. O nedenle Köroğlu, en başından beri Bolu Beyi'nden çakal<hilekâr> olmasına rağmen aslan <dürüstlük> beklemekle hata ettiğini dile getirir. Günümüzde de bu atasözü ailesinden nasıl eğitim aldıysa o doğrultuda bir karaktere sahip olduğu anlamında kullanılmaya devam eder. Bu bağlamda halk şiirinin, toplumun geneli tarafından kabul edilen kuralları da işlediğini söylemek mümkündür. Köroğlu son dördlükte Bolu Beyi'nin kendisine yaptığı türlü eziyetleri söyler ve yine bir önceki dördlükle ilişkili ifadeler kullanır. “Altın kemer giydirseler himara / Yarış meydanında kelhan olamaz” ifadesi Bolu Beyi'nin ikinci dördlükte eleştirilen özelliklerini destekler niteliktedir. Düşmanına karşı ağır bir taşlama içeren bu sözler Bolu Beyi'nin bozuk davranış kalıplarının değişmeyeceğini, Köroğlu'nu yakalamış gibi görünerek herkese yalan söylediğini, kendisinin övülmesini istediğini

²⁵ Nurcan Sarı, *Türk Halk Şiirinde Atasözleri (Biçim ve İşlevleri Bakımından)*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Adana 1988, s.13.

²⁶ Erman Artun, *Âşklık Geleneği ve Âşık Edebiyatı*, Akçağ Yayınları, Ankara 2001, ss. 120-121.

fakat herkes tarafından bilinen olumsuz bir tutumun övgüye değil yergiye değer olduğunu ifade etmesi bakımından önemlidir. Çünkü anlatının en başından en sonuna kadar kahramanların karakterleri değişmez. İyi, iyi olarak kalır ve ödülünü alır. Kötü ise kötü olarak hayatına devam eder ve cezasını çeker. Anlatıların değişmez yapısını ortaya koyan bu kural Bolu Beyi Kolu için de geçerlidir. Yalnızca nesir kısımlarda değil nazım kısımlar da dâhil olmak üzere düşmanın olumsuz özellikleri ve yanlışları kahraman tarafından dile getirilir. Şiirin tamamı göz önüne alındığında Köroğlu, bütün bir yol boyunca kendisine yapılan türlü eziyetlerin intikamını almak için sazını ve sözünü kullanarak Bolu Beyi'ni herkesin içinde küçük düşürdüğü sonucuna varılabilir.

Sonuç

Halk anlatılarının temelinde mücadele/çatışma yer almaktadır. Genellikle iyinin ve kötünün mücadelesi üzerine kurulan anlatılarda çatışma, olayların başlamasında etkilidir. Bu durum hikâyenin en başından sonuna kadar zıt karakterlere sahip kahramanların rekabet etmesine neden olmaktadır. Kahraman ve düşmanı/rakibi anlatı boyunca aynı sahnede bir araya gelerek hem fiziksel mücadele eder hem de sözleri ile birbirlerini alt etmeye çalışırlar. Ağırıklı olarak nazım-nesir karışık kurulmuş hikâyelerde kahraman, rakibinin olumsuz davranışlarını sazı eline alarak tenkit eder. Halk şiirinin bir türü olarak kabul edilen taşlama, kahramanın düşmanını sert ve ağır sözlerle eleştirmesine imkân verir. İncelemeler sonucunda Köroğlu'nun Bolu Beyi Kolu'nda benzer bir durum olduğu söylenebilir. Kahraman Köroğlu ve düşmanı Bolu Beyi arasındaki mücadele temelde doğruluk ve hilekârlık üzerine kuruludur. Düşmanının yalancı "leke" olduğunu bilen Köroğlu, her fırsatta sazı eline alarak onun kötü, yalancı, hilekâr, çıkarıcı, korkak ve hain olduğunu dile getirir. Sonuç olarak anlatı içerisinde yer alan şiirlerin birer taşlama örneği olduğu ve kahramanın düşmanının olumsuz özelliklerini bu şiirlerde açıkça dile getirdiği tespit edilmiştir.

Kaynakça | References

- AÇA, Mehmet, “Türk Kahramanlık Destanlarının Öksüz-Yetim Bahadırları”. *Millî Folklor Dergisi*, S. 58, Ankara 2003, ss. 67-75.
- AKSAN, Doğan, *Halk Şiirimizin Gücü*, Bilgi Yayınevi, Ankara 1999.
- ARTUN, Erman, *Aşık Edebiyatı Araştırmaları*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2008.
- ARTUN, Erman, *Aşık Edebiyatı Metin Tablilleri*, Karahan Kitabevi, Adana 2011.
- ARTUN, Erman, *Aşıklık Geleneği ve Aşık Edebiyatı*, Akçağ Yayınları, Ankara 2001.
- BAKIRCI, Nedim, “Köroğlu Destanlarında Köroğlu ve Binitinin Kıyafet (Şekil) Değiştirmesi”, *Journal of Turkish Studies*, C. 5, S. 4, Niğde 2010, ss. 860-878.
- BORATAV, Pertev Naili. “Halk Şiiri”. *Türk Dili*, Türk Halk Edebiyatı Özel Sayısı. Türk Dil Kurumu Yayınları. C. XIX, S. 207, Ankara 1968, ss. 299-340.
- CETİNDAG SÜME, Güluda, *Köroğlu Merkezli Hikâyelerin Sembolik Açılımı*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Elazığ 2011.
- DİZDAROĞLU, Hikmet, *Halk Şiirinde Türler*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1969.
- İÇEL, Hatice, *Köroğlu'nun Bolu Beyi Kolu Üzerine Bir İnceleme*, Kömen Yayınları, Konya 2010.
- KAYA, Doğan, *Türk Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara 2010.
- KAYABAŞI, Rabia Gökçen, “Halk Hikâyelerinde Çatışma ve Çatışma Çözme Biçimleri”, *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 17 (Özel Sayı), Aksaray 2024, ss. 104-115. DOI: [10.12981/mahder.1504055](https://doi.org/10.12981/mahder.1504055)
- OLRİK, Axel, “Halk Anlatılarının Epik Kuralları-I”. *Millî Folklor Dergisi*, S. 23 Ankara 1994, ss. 2-5
- ÖZDEMİR, Mehmet, “Aşk ve Kahramanlık Konulu Türk Halk Hikâyelerinde Düşman Tipi”, *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 10, S. 18, 2018, ss.239-266.
- SARI, Nurcan, *Türk Halk Şiirinde Atasözleri (Biçim ve İşlenleri Bakımından)*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Adana 1988.

 KAMU YÖNETİMİ ENSTİTÜSÜ SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ	
Makale Bilgileri:	
Değerlendirme:	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme
Etik Beyan:	* Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Benzerlik Taraması:	Yapıldı / Turnitin / intihal.net vb.
Etik Bildirim:	@...edu.tr
Etik Kurul Kararı:	Etik Kurul Kararından muaftır.
Katılımcı Rızası:	Katılımcı yoktur.
Mali Destek:	Çalışma için herhangi bir kurum ve projeden mali destek alınmamıştır.
Çıkar Çatışması:	Çalışmada kişiler ve kurumlar arası çıkar çatışması bulunmamaktadır.
Telif Hakları & Lisans:	Çalışmada kullanılan görsellerle ilgili telif hakkı sahiplerinden gerekli izinler alınmıştır. Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.
Article Information:	
Peer-Review:	Double anonymized - Two External
Ethical Statement:	* It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.
Plagiarism Checks:	Yes / Turnitin / intihal.net etc.
Complaints:	@...edu.tr
Ethics Committee Approval:	It is exempt from the Ethics Committee Approval
Informed Consent:	No participants.
Financial Support:	The study received no financial support from any institution or project.
Conflict of Interest:	No conflict of interest.
Copyrights & Licence:	The required permissions have been obtained from the copyright holders for the images and photos used in the study. Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.